

trvale udržitelné pěstění lesa

Na otázku, jak dospět v lesnictví k trvale udržitelnému hospodaření, odpoví většinou lesník, že on už takto hospodaří, když se snaží vyhýbat nadměrně velkým holosečím, zakládá kultury s předepsaným procentem přimíšených dřevin, zalesňuje do dvou let po vzniku holiny a kultury se mu daří zajišťovat do sedmi let. Cestu k trvalé udržitelnosti nemusí hledat, plní ji dodržováním lesního zákona. Na konkrétní zkušenosti jsme se zeptali Ing. Pavla Starého, revírníka z Běstvin.

Nemám v úmyslu pouštět se do hodnocení, zda jsou ustanovení současného zákona pro trvalost lesa dostačující. Chci jen s odhlédnutím od jakéhokoliv zákona, dobrého či špatného, poukázat na rozdílnost osobního přístupu jednotlivých hospodářů k lesu. A to jmenovitě v nové, nikdy předtím nepoznané historické etapě, kdy prudce vzrůstá spotřeba surovin. Vyrůstá i množství civilizačních zplodin a havárií velkého rozsahu, kdy se za nenapravitelných průvodních jevů likvidují deštné pralesy a rychle přicházejí klimatické změny. My se však jen dost málo zamýšlíme nad vlastním konáním. Nad tím, jak můžu přispět k šetrnějšímu užívání přírodních zdrojů, jak jsem například já, lesník, schopen ještě víc než požaduje zákon přizpůsobit své pěstování lesa měnícím se podmínkám na Zemi. To, že jsou naše středoevropské lesy jenom nepatrnou částí světového problému, nám nebrání položit si závažnou otázku, jestli i tak stojí za to, abychom jednali. Dřevinná skladba lesa se v průběhu příštích generací velmi pravděpodobně změní, ať chceme, nebo nechceme, ať s naší spoluúčastí, nebo bez ní, ať pro zpracovatele dřeva příznivě, nebo nepříznivě. Bude na nás, jak se přizpůsobíme. Naprostá podřízenost lesa požadavkům průmyslu a obchodu skončila. Naši potomci nebudou mít pochopení pro naše těžkosti, budou nás posuzovat a možná odsuzovat za to, jakým krokem jsme vstupovali do jejich současnosti, o kolik jsme například spotřebovali víc, než bylo nutné.

ÚHEL POHLEDU

Všichni víme, že se les bez našeho nadměrného vměšování sám může obejít a stejně zůstane lesem. Naopak my jsme na něm v mnoha ohledech závislí. Připustíme si otázku, jestli poučky, co nám byly vštěpovány a jichž se stále držíme, jsou i nadále beze změny přijatelné. Dosud jsme nepochybovali, že když budeme dodržovat zaběhané postupy, smrkový les nás nepřestane živit. Teď je na čase přiznat, že násilné vynucování různých služeb přírodě je už dále neúnosné. K trvalosti života se nedopracujeme jinak, než že se k ní přiblížíme, začneme ji víc respektovat, učit se od ní a její dary pokorně užívat. Uznejme, že to není pro nás ponižující. Pojem trvalá udržitelnost lesa se přece vztahuje na všechny jeho funkce, ne na jednu, jejíž domnělá prvořadost možná i podvědomě odvádí naši pozornost a zatemňuje nám obzor. Všechny jsou nenahraditelné. Není třeba je vypočítávat, dobře je známe. Jsou lidé, kteří se už vydali na cestu k trvalé udržitelnosti jiným pěstováním lesa, takovým, které je opravdu blízké přírodě. Činí tak majitelé lesů a jejich hospodáři v zahraničí, a také u nás. Ti myslí kupodivu především ekonomicky, jde jim totiž o radi-

kální snížení nákladů při nesnížené produkci dřeva. To proto za sebe z velké části nechávají pracovat přírodu. A vyplácí se to jak ve zvýšeném přírůstu, tak v tom, co obvykle přináší nadměrné náklady – v celém procesu obnovy lesa a výchovy mlazin. Obecně pak větší váhu než samotný finanční efekt pro majitele má šetření neobnovitelných přírodních zdrojů omezením spotřeby surovin a energie do lesní výroby.

JEDEN Z PŘÍKLADŮ

Pokusím se představit jeden ze vzorů přírodě blízkého pěstování lesa. Zájemcům ho na revíru Běstvina při lesní správě Nasavrky odhalila podzimní exkurze české pobočky evropského hnutí Pro Silva. Před patnácti lety, zároveň se vznikem Lesů České republiky, jsem začal tady, na úpatí Železných hor, hospodařit. Revír leží v nadmořských výškách 250–555 m na svěžích a živých stanovištích lesních vegetačních stupňů 2, 3 a 4, s rozmezím ročních teplot 7,0–8,5 °C a s ročním úhrnem srážek 650–800 mm. Má pestrou dřevinnou skladbu, ale převahu čistých smrkových a bukových porostů. Hospodařilo se výlučně holosečným způsobem. Roční nahodilá těžba převládala nad úmyslnou. Na paseky se sázel hlavně smrk. Listnaté kultury na větších holinách byly obtížně zajištělné a docházelo k velkým nezdarům. Na 1 245 ha lesní výměry činil v prvních letech po převzetí revíru podíl opakovaného zalesnění víc než 50 % při celkovém ročním zalesnění přes 30 ha. Náklady na pěstební činnost ještě v roce 1994 byly 3,8 milionu Kč, to je 3 052 Kč na hektar. Bylo zřejmé, že příčina takového plýtvání je holosečný systém hospodaření, a zařídili jsme se podle toho. Nyní jsou pěstební náklady 900 Kč/ha, tedy méně než třetinové, a výtěž z lesa stoupá. Jak toho dosáhnout? Systematickým zaváděním bezholosečného hospodaření.

JAKÉ BYLY ZAČÁTKY

Odpovědi na otázky, které jsem si kladl, jsem nacházel v hnutí Pro Silva a v přírodě blízkém hospodaření. Oslovila mne myšlenka, že lesní půda má být stále kryta lesem. Proto jsem se z dosavadních holosečí přeorientoval na individuální výběry. Zpočátku převážně v podúrovni, postupně jsem zasahoval zralostním a zušlechťovacím výběrem do úrovně, zatímco podúroveň šetřil. Brzy jsem poznal, jakou roli v tvorbě lesa hraje struktura porostu, výškové a tloušťkové rozpětí stromů. Zjistil jsem, že výběr v úrovni podněcuje přirozenou obnovu a také že ponechaná podúroveň stíněním chrání semenáčky na snadno buřenicí půdě. Těžba výběrem zralých stromů, nikoli plošné mycení, se mi

stala krédem, a to přesto, že na revíru je vysoká převaha dospělých a dospívajících porostů. Někdo by takovou „nenormálnost“ uváděl do stavu „normálního“ rychlým sledem pasek, zapomínaje, že mnohem cennější je v lese zásoba živých stromů, která zdarma produkuje zvýšený přírůst dřeva.

AKTUÁLNÍ SITUACE

Od poloviny devadesátých let začala převažovat úmyslná těžba nad nahodilou. Až letošní lednový orkán shodil 3 800 m³ a potom v červnu lokální víchřice asi 8 000 m³, přičemž padlo téměř 50 % listnáčů. Při současné rozpracovanosti porostů však nevidím v kalamitě větší problém. Narušená místa budou automaticky začleněna do obnovy, opět převážně přirozené, a svým nahodilým charakterem dále prohloubí skupinovou výstavbu lesa. Věková struktura posunutá ve prospěch dospívajících a dospělých porostů má vliv na odvození mýtní těžby. V posledních dvou deceniích je patrný trend zvyšování těžby a při klasickém výpočtu lze předpokládat další nárůst. Nyní je to 8 500 m³. Probírký v porostech do 40 let činí 9 ha, prořezávky 16 ha a obnova lesa 11 ha. Převažuje přirozená obnova hlavně pod porostem, umělá zčásti podsadbami. V počátcích to byl především buk, nyní jedle, buk se zmlazuje.

— Dlouhodobým cílem hospodaření je dosažení lesních porostů, které svojí druhovou skladbou a prostorovou výstavbou odpovídají stanovišti a mají přípustnou míru odchylky od přirozeného stavu (hemerobie). Rozhodujícím kritériem je autoreprodukce (přirozená obnova) lesa. Zároveň je žádoucí dosažení jemné textury, tzn. střídání jednotlivých vývojových stadií na co nejmenších plochách. Tato kritéria by zároveň měla postačovat k dosažení dostatečné stability lesa.

CESTA K NAPLNĚNÍ TĚCHTO CÍLŮ

□ Omezit až vyloučit holoseče. Z různých důvodů budou stejně vznikat, ale nepovažovat je za standardní způsob obnovy lesa. Jednou ze základních premis Pro Silva je udržení trvalého zápoje lesa. To lze naplnit přechodem z plošného (holosečného) na individuální způsob hospodaření (tzn. uplatnění výběru) a prodloužením obnovní doby. Těžebním výběrem usilovat (tam, kde je to možné) o strukturalizaci porostů. To znamená zachování podružného porostu (mikroklima, buřnění), překrývání etází po určitou dobu života porostu. Různou intenzitou těžby dosahovat skupinovitě uspořádání porostů.

□ Vnášet na chybějící stanovištně původní dřeviny, obvykle pod clonu (podsadby), případně s využitím přípravného porostu (platí především pro buk a jedli).

□ Maximálně využívat přirozenou obnovu. Přirozená obnova je prostředkem, ne cílem. Cloněním nárostů a podsadeb a nestejnou intenzitou těžby dosahovat jejich samopředávání a strukturalizaci.

□ Zachovávat dospělé jedince vzácnějších druhů dřevin, například vtroušené jedle nechat zarůst do nové etáže lesa. Ponechávat doupné stromy, případně odumřelé jedince.

— Myslím, že revír Běstvína se stává ukázkovým příkladem, jak lze skloubit péči o trvalost lesa s jeho ekonomickou výkonností. Běžná, často slýchaná námitka o „jiných podmínkách“ podle mě nemůže obstát. Vysoká pestrost dřevin a příhodné srážky jsou sice výhodou, ale ne podmínkou. S detaily obnovy místně vhodnými dřevinami si vzdělaný hospodář snadno poradí. Hlavní zásada přírodě blízkého pěstění, prostorová výstavba, k níž vede těžba výběrem, má platnost obecnou. Toto všechno lze už dnes po patnácti letech na revíru Běstvína vidět.

Redakce

Za spolupráci děkujeme Ing. Pavlu Starému